

Данило Гетманцев

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
президент Асоціації податкових радників
(м. Київ, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7942-4620>
getmantsev.d@jurimex.ua

УДК 347.73

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ І ДЕМОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ПРАВА НА КОЛЕКТИВНИЙ ПОЗОВ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається важливе питання співвідношення форми політичного устрою суспільства та публічних фінансів. Автор аналізує демократію, яка, прикриваючись суспільним інтересом, все більше і більше втручається у приватне життя особи, тим самим обмежуючи її свободу, яку демократія перш за все покликана забезпечувати. Тобто демократія під егідою благих намірів поступово перетворюється у свого антипода.

Мета статті полягає у з'ясуванні взаємозв'язку демократичної форми устрою суспільства та публічних фінансів у контексті отриманих результатів, аналіз права платників податків на інформацію та вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства в сфері права платників податків на інформацію, обґрунтування і дослідження права платників податків на колективний (груповий) позов.

Автором пропонується право людини, закріплене в ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, розуміти не тільки і не стільки в забезпеченні нерозголошення інформації про особу, що саме по собі, безперечно, заподіює їй шкоду, скільки в тому, щоб забезпечити свободу особи жити вільно без натяку на можливість того, що інформація про неї стане відома третім особам (включаючи державу). Висвітлено думки Європейського суду з прав людини та Європейського суду справедливості, розглянуто законодавство Європейського Союзу щодо цього питання та в їх контексті проаналізовано позиції вітчизняних судів щодо інформації про платників податків, які містяться у базах даних контролюючих органів. Автор порушує питання “золотої середини” між суспільним і приватним інтересом платника податків у сфері публічних фінансів. Так, загальновідомий принцип “*No taxation without consent*”, пройшовши кризу століття, набув нового змісту, і пріоритет змістився не на користь приватного інтересу (не розширилося коло суб'єктів, згода яких необхідна для оподаткування, а навпаки – зменшилося). Тобто згода платників податків на оподаткування презюмується і навіть якщо останній “запе-

© Данило Гетманцев, 2018

ПРАВО

УКРАЇНИ

речує”, то обов’язок зі сплати податку, який введений у встановленому законом порядку, все одно виникає.

У статті наголошується, що такий стан речей не означає “грабунку” з боку держави, адже у неї є обов’язок витратити бюджетні кошти за цільовим призначенням/ефективно/справедливо. Ефективне використання державою бюджетних коштів становить охоронюваний законом інтерес кожного платника податків, який можна відстоювати у суді шляхом подання як індивідуального, так і групового позову. Розглядається можливість подання групового позову в контексті чинного українського законодавства та, на підставі аналізу міжнародного досвіду, пропонуються шляхи вдосконалення законодавства у вказаному напрямі.

Ключові слова: публічні фінанси; демократія; форма політичного устрою; право на інформацію; суспільний інтерес; приватний інтерес; охоронюваний законом інтерес; груповий позов; ефективне використання бюджетних коштів.

Демократія як форма політичного устрою, що забезпечує та гарантує особистості найбільший рівень свободи, в процесі мобілізації публічних фондів коштів, необхідних для її діяльності, використовує різноманітні методи і навіть такі, що за своєю суттю їй суперечать та притаманні патерналістським державам. Прикриваючись суспільним інтересом, сучасна демократична держава все більше втручається у приватне життя особи, тим самим обмежуючи свободу останньої. Питання пошуку балансу між суспільним і приватним інтересом набуло особливої актуальності, про що свідчить розвиток не тільки наукової думки, а й судової практики.

Комплексно вказана тематика досліджувалася мало, проте окремі питання були висвітлені у працях Й. Шумпетера, Р. Дворкіна, А. Магун, Г. Гаджієва, В. Соловійова, Н. Кузнєцової та ін.

Мета дослідження полягає у з’ясуванні взаємозв’язку демократичної форми устрою суспільства та публічних фінансів у контексті отриманих результатів, аналіз права платників податків на інформацію та вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства в сфері права платників податків на інформацію, обґрунтування і дослідження права платників податків на колективний (груповий) позов.

Колись великий філософ сказав, що свобода таїть у собі насіння рабства. Здавалося б, парадоксальний на перший погляд вислів розкривається, якщо помислити над ним глибше. Свобода людини, що живе в суспільстві, потребує захисту. Логічним видається, що чим вище рівень захисту свободи, тим вище сама свобода, тобто напрошується несподіваний висновок про те, що максимальна свобода можлива в деспотії, яка обмежує можливості посягань на ваші права, а також обмежує вашу свободу в посяганні на права інших. Події ХХ ст., як і новітня історія розвитку демократії свідчать про те, що навіть ця форма правління

Данило Гетманцев

далека від досконалості й схильна перероджуватися у свою протилежність. Сферою, де новоявлена сутність сучасних західних демократій найбільш очевидна, є публічні фінанси. Той, хто розпоряджається бюджетом, розпоряджається і державою¹. Влучно висловився про фінанси і геніальний Й. Шумпетер: ‘Дух народу, його культурний рівень і соціальна структура, вчинки, на які він здатний, – все це безслівно зафіксовано в його фіскальній історії’². Той, хто здатний зрозуміти мову історії фінансів, казав великий політекономіст, той чує гуркіт грому світової історії ясніше, ніж деінде. Про це казав і засновник фінансової соціології Р. Гольдшайд: ‘Тільки на підставі ретельного аналізу функціональних взаємозв’язків та взаємозалежностей між державними фінансами та розвитком суспільства можна зрозуміти особливості характеру держави в кожен історичну епоху’³. Наші відносини з державою протягом всієї історії розвивалися у межах патерналістського формату. Однак відомі й інші формати взаємодії “державна – суспільство”. На прикладі грецьких полісів ми бачимо, як демократії перероджувалися у деспотії в гіршому сенсі цього слова, про який говорив Аристотель. Відхід від початкових принципів свободи ми спостерігаємо і в західних демократіях, де держави, з одного боку, втрачають колишню монополію на зовнішньополітичній арені, а з другого – посилюють свій вплив на громадян, саме через фінанси перетворюючись у Великого Брата. Держава визначає напрями використання зібраних із громадян коштів, виходячи зі зрозумілих для них (правлячої партії) цілей, з якими громадяни не згодні. Очевидно, що коло замкнулося: інструменти, створені людиною для забезпечення і захисту своєї свободи, перетворилися у свій антипод, ставши основною загрозою для свободи.

Ще кілька десятиліть тому західні демократії свято шанували приватність особи, захищаючи її від будь-яких посягань з боку третіх осіб. Однак сьогодні фінансові справи будь-якого громадянина більше не становлять таємницю за сімома печатками. Громадянин зобов’язаний розкривати дані про свої доходи та капітал, може користуватися своїми грошима тільки в разі, якщо він доведе законність джерел походження своїх коштів, а в окремих випадках банк не прийме до виконання платіжний документ, якщо побачить в операції ознаки агресивного податкового планування. Тобто загальний підхід полягає у забороні дій, які прямо не порушують закон, проте спрямовані на зменшення податкового тягаря з використанням *aggressive tax planning strategies*. Бізнес зобов’язаний роз-

www.pravoua.com.ua

¹ Про це писав ще М. Вебер у своїй праці “Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland”.

² R Swedberg (ed), *The Economics and Sociology of Capitalism* (Princeton: Princeton University Press 1991) 101.

³ Rudolf Goldscheid and Robert Lazarsfeld, ‘Staatssozialismus oder Staatskapitalismus? Ein finanzsoziologischer Beitrag zur Lösung des Staatsschulden-Problems’ [1917/1918] 11(2) Archiv für Rechts und Wirtschaftsphilosophie 255-9.

кривати сутність своїх операцій у межах трансфертного ціноутворення, а податкові консультанти – суть своїх консультацій, запропонованих клієнтам. Так, Директива Європейського Союзу (далі – ЄС), ухвалена 25 травня 2018 р., зобов'язує так званих податкових посередників (консультантів) звітувати про сутність наданих ними консультацій клієнтам за міжнародними операціями протягом 30 днів з моменту їх надання⁴.

Через фінансовий контроль держава фактично отримала повний необмежений доступ до інформації про життєдіяльність людини. Адже що ще може краще характеризувати нас, ніж наші доходи, витрати і фінансові операції? По суті кожен із нас може бути представлений у вигляді балансу кредитно-дебетових операцій. Наші фінанси є відображенням нашого життя, характеризуючи його більш глибоко та багатогранно.

І навіть якщо виключити можливість витоку фінансової інформації про людину третім особам, які не авторизовані на роботу з такою інформацією, – чи не занадто повний звіт про нашу життєдіяльність отримує держава? Великий Брат без перебільшення знає про своїх громадян все. А що це означає? Адже правильне (для цілей оподаткування та протидії фінансуванню тероризму) використання приватної інформації про особу йде на користь більш повного оподаткування, зменшує ухилення, що в підсумку призводить до рівної жертви на користь держави, а отже (за умови встановлення правильного податкового регулювання), до справедливості оподаткування.

Проте усвідомлення того, що про тебе хтось знає все вже саме по собі тяжіє над тобою, роблячи залежним, невилільним від держави. Це пригнічує твою особистість. Ти здійснюєш самоцензуру, не вчиняючи того, що могло б зробити тебе щасливим, однак це не лише не вкладається в межі закону, який, до речі, не завжди може бути і правовим, а й не відповідає певним моральним стандартам, загальноприйнятими у твоєму оточенні. При цьому тобі ніхто не робить зауважень, не примушує діяти у певний спосіб, однак саме усвідомлення того, що про твій вчинок дізнаються та, можливо, засудять, стримує тебе, нівелюючи твою особистість.

Водночас передбачуваність у суспільстві стримує його розвиток, встановлюючи певні межі, що диктуються суспільною думкою, мораллю, уявленнями про добро та зло, в конкретний історичний момент у конкретному суспільстві. Тому дуже важливий, зокрема і для розвитку загалом, такий рівень приватності, який (у межах закону) дає змогу згенерувати ідеї, що сприймаються до часу суспільством як ересь, але в

⁴ Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0822&from=EN>> accessed 28 November 2018.

Данило Гетманцев

подальшому, пройшовши через ідеологічний фільтр критики, скорегують розвиток суспільства.

Ми вважаємо, що аксіологічне значення права людини, закріпленого в ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – Конвенція)⁵, полягає не тільки і не стільки в забезпеченні нерозголошення інформації про особу, що саме по собі, безперечно, заподіює їй шкоду, скільки в тому, щоб забезпечити свободу особи жити вільно без натяку на можливість того, що інформація про неї стане відома третім особам (включаючи державу). Усвідомлення недоступності твого приватного життя – одна з невід’ємних характеристик вільної особистості, гарантій її вільного розвитку.

Крім того, прозорість є запорукою чесності, справедливості і рівності будь-якої дії і громадського процесу. Будь-який процес, виведений у публічну площину, дає можливість відстежити дії сторін і їхні наслідки, а також спрогнозувати поведінку сторін у майбутньому, що є основою для довіри суспільства до влади.

Беручи це до уваги, правильний баланс між публічним і суспільним інтересом у питанні доступу до інформації в фінансових відносинах є питанням не про дотримання/недотримання прав людини, а про існування самої демократії в сучасному її розумінні як суспільного блага. Обидва інтереси повинні перебувати в рівновазі, і пошук цієї рівноваги – постійний процес. Ми не можемо говорити про якусь золоту середину, яку людству слід знайти, щоб раз і назавжди врівноважити шальки терезів. Процес із пошуку правильного балансу нескінчений, як нескінченна і непізнана сама ідея справедливості. Правильно знайдений баланс підлягає постійній ревізії і зміні відповідно до відносин у суспільстві. По суті це і є процес правотворчості. Це засіб виявлення права через спір і згоду⁶, про який говорить Г. Гаджієв. Тобто йдеться не тільки і не стільки про законотворчість, скільки про виявлення у правових принципах і судовій практиці вже існуючої правової реальності в процесі конфлікту, яка вирішує конфлікт згоди і наступний за нею новий конфлікт. Говорячи словами В. Соловйова, ‘право – історично рухоме визначення примусової рівноваги двох моральних інтересів – особистої свободи і загального блага’⁷.

Ця проблема є однією з центральних проблем правозастосовної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), рішення якого в Україні є джерелом права.

www.pravoua.com.ua

⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.11.2018).

⁶ Г Гаджієв, *Онтологія права (критическое исследование юридического концепта действительности)* (НОРМА 2013) 189.

⁷ В Соловьев, ‘Замечания на статью проф. Т. Ф. Шершеневича’ (1897) 38 Вопросы философии и психологии 483.

Так, у хрестоматійній справі *Funke etc. v. France* (10828/84)⁸ ЄСПЛ визнав, що протидіючи ухиленню від оподаткування, 'держави мають право вдатися до деяких заходів, наприклад, огляду житла та виїмки, для встановлення речових доказів скоєного правопорушення <...> і переслідування винних в судовому порядку'⁹. Однак 'при цьому необхідно, щоб в законодавстві і практиці були достатні гарантії для захисту від зловживань'¹⁰. Зокрема, ЄСПЛ як такий розглядає "відповідний судовий мандат". Цікаві його висновки у справі *Othymia Investments BV v. Netherlands* (75292/10)¹¹, де він встановив відсутність порушення ст. 8 Конвенції з боку держави, яка надала кореспонденцію платника податків Іспанії у справі, що не стосується ухилення від оподаткування заявника, проте не повідомила платника податків про таку передачу і не попередила його заздалегідь. У цьому випадку ЄСПЛ визнав втручання в право, передбачене ст. 8 Конвенції, таким, що відповідає закону, адже здійснене в інтересах економічного добробуту і є необхідним у демократичному суспільстві. Варто звернути увагу те, що, хоча дії проводилися в інтересах не Нідерландів, а Іспанії, Суд розцінив інтереси останньої достатньою підставою для втручання в право з огляду на те, що економіки країн – учасниць ЄС становлять єдине ціле.

Показово, що Велика палата Європейського суду справедливості в справі від 22 жовтня 2013 р. *Сабу (Jiří Sabou v. Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu, справа C-276/12)*¹², зазначила:

38. Суд раніше визнав, що дотримання прав на захист є загальним принципом права Європейського Союзу, який застосовується у тих випадках, коли влада готова розглянути заходи, які негативно вплинуть на фізичну особу (див. [Справа 349/07 *Sopropé* [2008] ECR I – 10369], пункт 36)¹³. Відповідно до цього принципу, адресати рішень, які суттєво впливають на їхні інтереси повинні бути у вигідній позиції аби ефективно висловити свою точку зору стосовно інформації, на якій органи влади мають намір засновувати своє рішення (див. зокрема *C32/95P Commission v. Lisrestal and Others* [1996] ECR I – 5373, пункт 21, and *Soprop é*, пункт 37). Органи влади держав-членів підпорядковуються цьому зобов'язанню, прий-

⁸ Case of *Funke v. France* (Application no. 10828/84) The European Court of Human Rights. 1993 <<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57809>> accessed 28 November 2018.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Case of *Othymia Investments B.V v the Netherlands* (Application no. 75292/10) The European Court of Human Rights. 2015 <<https://www.ibfd.org/sites/ibfd.org/files/content/pdf/Court-Justice-Case-Law-EU-Charter-Taxation.pdf>> accessed 28 November 2018.

¹² *Jiří Sabou v Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*. Judgment of the Court (Grand Chamber). 2013 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-276/12&language=EN>> accessed 28 November 2018.

¹³ *Commission of the European Communities v Lisrestal*. Judgment of the Court (Grand Chamber). 1996 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0032>> accessed 28 November 2018.

Данило Гетманцев

маючи рішення, які підпадають під дію законодавства Європейського Союзу, навіть якщо застосоване законодавство Європейського Союзу прямо не передбачає таку процесуальну вимогу (див. *Sopropé*, пункт 38, and *Справа С383/13 PPUG i R* [2013] ECR, пункт 35)¹⁴.

Однак Суд розрізняє етап розслідування правопорушення, на якому інформація може збиратися таємно як від правопорушника, так і від інших осіб, та стадію спору платника податків з державою, де він повинен мати широкі можливості для ознайомлення та захисту. Згідно з Директивою Ради 77/799/ЄЕС¹⁵ якщо запит є частиною розслідування, не вимагається, щоб запитуюча держава інформувала про нього платника податків. Отже, за законодавством ЄС, зокрема Директивою 77/799/ЄЕС основне право особи бути заслуханим, не має тлумачитись як таке, що надає платнику податків держави-члена право на отримання інформації про запит щодо надання допомоги від цієї держави-члена на адресу іншої держави-члена, зокрема для перевірки інформації, наданої цим платником податку в його податковій декларації про доходи або право брати участь у формуванні запиту на адресу запитуваної держави-члена або на право брати участь у перевірках свідків, організованих запитуваною державою-членом. Тобто Європейський суд справедливості, як і ЄСПЛ допускає таємний збір та обмін інформацією як усередині держав, так і між державами в податкових розслідуваннях.

Ще одне питання, яке привертає увагу – це правомірність опублікування інформації про податкову поведінку платника податків. Висновки з цього питання ми бачимо у гучній справі зі складною назвою *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* (931/13)¹⁶, рішення у якій внаслідок тривалих судових розглядів було винесено Великою палатою ЄСПЛ 27 червня 2017 р. Зазначимо, що законодавство Фінляндії передбачає широкі можливості публічного доступу до інформації про сплату податків й ухилення від неї.

Суд, розглянувши справу, дійшов висновку про те, що:

<...> громадськість має право на отримання інформації і це є невід'ємним правом в демократичному суспільстві, яке в певних обставинах може поширюватися на життя громадських діячів. Однак статті, спрямовані виключно на задоволення цікавості конкретної аудиторії щодо деталей приватного життя людини, незважаючи на те, чи є ця людина відомою

www.pravoua.com.ua

¹⁴ Jiří Sabou v Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu (n 12).

¹⁵ Council Directive 77/799/EEC of 19 December 1977 concerning mutual assistance by the competent authorities of the Member States in the field of direct taxation and taxation of insurance premiums <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33029&from=EN>> accessed 28 November 2018.

¹⁶ Case of Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland (Application no. 931/13) The European Court of Human Rights. 2017 <<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-175121>> accessed 28 November 2018.

чи ні, не можуть вважатися такими, що здатні задовольнити суспільний інтерес¹⁷.

Далі ЄСПЛ погоджується з тим, що:

<...> посилення фінської законодавчої політики щодо загальнодоступності даних оподаткування було необхідно для того, щоб громадськість могла спостерігати за діяльністю державних органів <...>. Загальнодоступність даних оподаткування за умови виконання всіх правил і процедур, а також загальна прозорість фінської системи оподаткування не означає, що оспорюване розкриття таких даних допомагає задовольнити суспільний інтерес¹⁸.

Беручи за основу критерій мети поширення інформації, Суд проводить чітке розмежування між задоволенням громадського інтересу, що, на його думку, є легітимною метою, а дія направлена на її досягнення – правомірною, і дії, спрямовані на задоволення бажання громадськості дізнатися що-небудь про приватне життя інших, 'які, зі свого боку, є формою сенсуалізму або навіть вуайеризму'¹⁹, що складно назвати легітимною метою.

Таким чином, очевидно, що баланс між правом на приватність і суспільним інтересом зміщується на користь останнього. Право на приватне життя (як комерційна і банківська таємниці) давно вже не є непорушною перепоною для державного ока, інформація вільно (з мінімальними обмеженнями) отримується податковими органами й обмінюється між країнами без будь-яких обмежень. Крім того, західна цивілізація, намагаючись дотриматися пристойності, посилює законодавче регулювання захисту персональних даних у всіх сферах суспільних відносин. Цьому присвячено низку правових норм найвищого рівня, починаючи з Договору про функціонування ЄС (ст. 16)²⁰ і Договору про ЄС (ст. 39)²¹. Згідно зі ст. 8 Хартії основних прав ЄС 2000 р.²² кожен має право на захист належних йому персональних даних, а обробка даних повинна проводитися без маніпуляцій, в чітко визначених цілях, за згодою зацікавле-

¹⁷ Case of Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland (Application no. 931/13) The European Court of Human Rights. 2017 <<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-175121>> accessed 28 November 2018.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007. Tables of equivalences <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>> accessed 28 November 2018.

²¹ Там само.

²² Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата обращения: 28.11.2018).

Данило Гетманцев

ної особи або при наявності інших правомірних підстав, передбачених законом.

Загальний регламент щодо захисту персональних даних 2016/679 від 27 квітня 2016 р. (GDPR)²³ набув чинності в ЄС у травні поточного року. Регламент встановлює правила захисту фізичних осіб щодо обробки їхніх персональних даних, а також правила вільного переміщення персональних даних. Важливою гарантією є те, що ст. 5 Регламенту забороняє використовувати зібрані дані для інших цілей, ніж мета такого збору, однак, передбачаючи винятки для досягнення цілей суспільного інтересу, який не деталізується, що, на нашу думку, є недоліком норми. Як і те, що гарантія фактично не поширюється на дані, передані іншій країні у межах міжнародного обміну інформацією. При цьому для досягнення цих же суспільних цілей персональні дані можуть зберігатися довше, ніж це необхідно для цілей їх збору.

Суб'єкт персональних даних має право на доступ до даних і їх виправлення (ст. 15), право знати про збір його персональних даних у третьої сторони (статті 13, 14). Однак ці права держави – члени ЄС можуть звужувати для цілей оподаткування. Також вже зараз юристи констатують можливість порушення прав осіб на захист персональних даних у питаннях, що стосуються іноземних рахунків при обміні інформацією з США (Закон США про податкову відповідність іноземних рахунків)²⁴. На захист прав платника податків став і Суд ЄС у рішеннях у справі *Bara* (Румунія, C-201/14 від 1 жовтня 2015 р.)²⁵, встановивши порушення його права на повідомлення про передачу персональних даних.

Спостереження, описаних вище протиборчих трендів, свідчить про те, що відбувається процес правотворчості, виявлення права, пошуку саме тієї золотої середини, того розумного балансу між інтересами приватності і прозорості, який відповідав би сучасному розумінню ідеї справедливості.

У нас досі абсолютно серйозно обговорюється доступ платника податків до інформації про нього в базах фіскальної служби. Сьогодні, всупереч Закону України “Про доступ до публічної інформації”, судова практика, сформована ще Верховним Судом України, йде по шляху відмови платнику податків у задоволенні цього права. Інформація про платника податків, що міститься у базах даних фіскальної служби, очевидно під-

www.pravoua.com.ua

²³ Regulation (EU) 2016/679 of the European parliament and of the council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>> accessed 28 November 2018.

²⁴ Foreign Account Tax Compliance Act <<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-111publ147/pdf/PLAW-111publ147.pdf#page=27>> accessed 28 November 2018.

²⁵ Smaranda Bara and Others v Casa Națională de Asigurări de Sănătate and Others. Judgment of the Court. 2015 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-201/14>> accessed 28 November 2018.

падає під визначення публічної інформації, що міститься в законі (ст. 1), а отже, платник податків має (відповідно до ст. 10 того ж Закону)²⁶ право як на ознайомлення з такою інформацією, так і на зміну, видалення інформації, що не відповідає дійсності. Реалізація цього права платника податків має принципове для нього значення з огляду на те, що вона використовується фіскалами в їхній роботі при складанні актів перевірок, а також при прийнятті податкового повідомлення-рішення. До слова, згідно зі ст. 8 Хартії основних прав ЄС²⁷, яка, звичайно, не діє у нас, кожна людина має право на отримання доступу до зібраних щодо неї даних і право на усунення в них помилок. Однак суди відмовляють платникові податків у захисті його права на підставі того, що інформація про платника податків є інформацією з обмеженим доступом, і сама по собі її наявність не порушує права платника податків (порушують тільки акти, прийняті на підставі такої інформації, які можна оскаржити окремо). Водночас такий підхід суперечить не тільки Регламенту *GDPR* 2016/679/EU, який зі зрозумілих причин не є джерелом права в Україні, а й практиці ЄСПЛ, який відразу в декількох своїх рішеннях демонструє протилежний підхід, захищаючи право на інформацію, що, однак, не схиляє новий склад Верховного Суду до перегляду судової практики, яка має істотні вади.

Очевидно, чим вищий захист фінансової інформації людини від третіх осіб, зокрема й держави, тим вона вільніше почуватиться в суспільстві. Проте сьогодні баланс у цих відносинах перерозподіляється на користь держави.

Доступ до інформації про особу – це лише один бік взаємовідносин “влада – суспільство”. Взаємообумовленість фінансів та демократії є набагато глибшою і має визначальне значення. Парадоксально, але держави, що не мають природних ресурсів, більш успішні в розвитку економіки і суспільних інститутів, ніж держави, розташовані на багатих ресурсами територіях. Нам здається, очевидним є те, що так звана рентна держава не залежить від податкових надходжень своїх громадян, а тому може визначати свою політику незалежно від них. Їй не треба йти на поступки для отримання додаткових надходжень на розвиток країни, не треба домовлятися з суспільством, шукаючи компроміс. Компроміс передбачає обмеження влади держави над суспільством, а отже – вільний розвиток останнього. При цьому, на відміну від рентної або боргової держави, держава податкова або фіскальна прямо зацікавлена в розвитку суспільства, адже це прямо веде до збільшення податкових надходжень. Держава не тільки не заважає розвитку економіки, а й лобіює інтереси національного

²⁶ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 28.11.2018).

²⁷ Хартія основних прав Європейського Союзу (н 22).

Данило Гетманцев

бізнесу. Крім того, суспільство згодом розуміє, що держава, як і право – це механізм, що належить суспільству, спрямований на спрощення та правильну організацію суспільних відносин. Тому суспільство зацікавлене в чесній і повній сплаті податків усіма платниками податків, що, відповідно, конвертується в переваги національного бізнесу, який підтримує сильну державу як всередині країни, так і на міжнародній арені. Таким чином, такий формат взаємин “держава – суспільство” відходить від традиційного для нас патерналізму.

На жаль, така ідилія не вічна і, як показує новітня історія західних демократій, тяжіє до розширення повноважень держави, перетворюючи її в монстра, який контролює та управляє суспільством, дотримуючись патерналістської моделі, що ховається за зовнішнім фасадом демократії. У такому суспільстві відбувається відчуження платника податків від участі в державних справах – передусім у фінансових. Основоположний принцип оподаткування “*No taxation without consent*” насправді не діє. Швидко стає зрозуміло, що його реалізація через механізм виборів – ілюзія, адже фінансові відносини сьогодні – це занадто складний процес для розуміння пересічного виборця й обранець (навіть якщо припустити, що він сам розбирається у публічних фінансах, що не завжди так) є вільним у процесі роботи над фінансовими законопроектами чинити на власний розсуд. Крім того, центр прийняття рішень у частині публічних фінансів міститься не в парламенті і навіть не в уряді, а на рівні окремих департаментів Міністерства фінансів, яке у вузькому колі обраних чиновників фактично й визначає фінансову стратегію і тактику в країні.

Безперечно, кожний суверен, який володіє владою встановлювати податок, протягом всієї історії вкладав у принцип “*No taxation without consent*” свій зміст, продиктований невгамовною “жагою оподатковувати”, обмеженою тільки конкретним співвідношенням сил у суспільстві на момент прийняття рішення про встановлення податку. Вплив податкових класів суспільства на політичні процеси, а також їх успіх у боротьбі за важелі управління завжди був основним, якщо не єдиним, фактором, що стримував уряд від податкового свавілля, яке проявлялося у вільному тлумаченні самого процесу узгодження встановлення податку з суспільством, яке несе його тягар.

Отже, зміст принципу визначається балансом сил у суспільстві в той чи інший історичний момент. Як і в ті темні часи, коли принцип “*No taxation without consent*” не був реалізований у жодному джерелі права, мали місце відхилення від свавілля справляння податків з боку правителів, так і сьогодні, коли принцип закріплений в усіх конституціях демократичних країн, його реалізація не завжди відповідає його змісту.

www.pravoua.com.ua

Згадаймо *Edict of Paris*, що з'явився у 614 р., шістьма століттями раніше Великої хартії вольностей, який проголошував: 'Повсюдно, де новий податок буде введений, що спричинить за собою опір людей, такий випадок повинен бути розслідуваний, а податок скасовано'²⁸.

Порядок встановлення та адміністрування податку свідчить про рівень демократичності будь-якої держави, так само як і рівень свободи особистості у суспільстві. Він є тим барометром, який найбільш точно визначає місце статусу особистості у шкалі від абсолютної несвободи до абсолютної свободи у конкретному суспільстві в конкретний історичний момент.

Вражає те, що сьогодні ми можемо впевнено стверджувати про відсутність механізму, що дає змогу отримати згоду платника податків на оподаткування у значенні *Magna Carta*, як згоди кожного платника податків на оподаткування. Про це може свідчити хоча б виправдання Королівським судом у 1217 р. єпископа Вінчестера, звинуваченого в несплаті податку на підставі того, що він був відсутній на *Great Council of Barons* у момент, коли приймалося рішення про згоду на введення податку, а відносини представництва у цих питаннях неприйнятні²⁹. Звісно, зазначене вище можна заперечити, звернувши увагу на особливий статус обвинуваченого, який навряд чи може бути порівняний зі статусом фактично належних єпископу селян, і саме у зв'язку з цим "згода на оподаткування" простолюдина у ХХІ ст. не може бути зіставлена з його правом брати участь у питаннях оподаткування в ХІІІ ст., хоча б через механізм виборів. Адже очевидність збільшення обсягу прав кріпаків в історичній динаміці незаперечна. Однак обсяг прав єпископів і баронів із тих часів також не стояв на місці, стрімко скорочуючись, так, ніби перебуваючи у сполучених посудинах із правами підвладних їм осіб. Таким чином, проблема забезпечення згоди платника податків на оподаткування через століття була вирішена не на користь наділення більшої частини суспільства правами обраної еліти, а на користь скасування статусу еліти, на тлі зміцнення державного апарату, який сьогодні по суті своїй є єдиним повноправним сувереном сучасного світу.

Для нас є беззаперечним, що платник податків, або улюблена ілюзія демократів – "народ як джерело влади", визначає або хоча б дає згоду на введення, зміну або скасування податків! Навіть якщо залишити поза межами дискусії ілюзорність існування цього юридичного фантому – народу як суб'єкта суспільних відносин, очевидно, що питання оподаткування вирішуються поза волею або навіть свідомістю більшості ви-

²⁸ A Murray, 'Immunity, Nobility, and the Edict of Paris' [1994] (69)1 *Speculum* 18-39.

²⁹ Charles Adams, *Fight. Flight. Fraud. The Story of Taxation* (Euro-Dutch Publishers. Curacao 1982) 121.

Данило Гетманцев

борців, не тільки будучи матерією, складною для розуміння людини без спеціальної освіти або просто без достатньої громадянської компетенції (у тому значенні, про яке говорив Р. Даль), а сферою, в управлінні якою участь громадян (навіть номінальна) прямо обмежується (наприклад, загальноприйнята у конституціях демократичних країн заборона на вирішення питань оподаткування на референдумах).

Б. Леоні, характеризуючи “представництво народу” як головний міф свого часу, говорив:

Чим більшою є кількість людей, яких намагається “представляти” законодавець у законодавчому процесі, і чим більшою є кількість питань, за якими він намагається їх представляти, – тим менше слово “представництво” зберігає зв’язок із волею реальних людей, а не з волею людей, які називаються їх “представниками”³⁰.

У Швейцарії реалізується теорія суспільного вибору, і саме суспільство шляхом голосування визначає для себе оптимальну комбінацію чинників податкової конкуренції та податкової гармонізації, тобто допустимі межі між економічною реальністю і політичними рішеннями, що приймаються³¹. А чому інші світові демократії не використовують настільки демократичний інструмент у вирішенні питань оподаткування?

А. Пшеворський писав про те, що демократія емпірично визначається капіталізмом³². Це не означає, що капіталізм є єдиним соціальним форматом, прийнятним для демократії, а означає те, що для капіталізму зручна демократія як форма правління, яка передбачає, за словами А. Магун, ‘наявність вільних і небагатих трудових мас, тобто демосу’. При цьому ‘від демократії потрібно тільки одне: щоб вона не поширювалася на відносини всередині підприємства і щоб демократична держава не мала права лізти в економіку’³³ і, відповідно, жодним чином не впливала на перерозподільні процеси в суспільстві. Досягти цього досить просто, позбавивши демос не тільки права вирішувати питання оподаткування на референдумі, а й максимально перекрутивши вкрай схильну до цього представницьку демократію.

Подібного ефекту, можливо, простіше досягти при інших формах правління, однак лише демократія здатна переконати сам демос у тому, що він є повністю або хоча б частково джерелом влади. Ця ілюзія є не-

³⁰ Л Бруно, *Свобода и закон* (ИРИСЭН 2008) 36.

³¹ B Frey and R Eichenberger, ‘To Harmonize or to Compete? That’s not the Question’ (1996) 60 *Journal of Public Economics* 339.

³² A Przeworski, *Democracy and Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America* (Cambridge University Press 1992) 147.

³³ А Магун, *Демократия или Демон и гегемон* (Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге 2016) 109.

обхідною задля того, аби вільний, але небагатий громадянин не насильно примушувався до праці, а самостійно, з власної волі, натхненний власною ініціативою, залучався до конкурентної боротьби з іншими такими ж працівниками, розштовхуючи ліктями своїх конкурентів на тісному прилавку біржі праці. Гедонізм та індивідуалізм демократії, формальний захист прав людини без необхідності самовдосконалення разом створюють ідеальне середовище для виховання суспільства з філософією споживання, що також є вкрай необхідним як для розвитку капіталізму, так і для придушення (у цьому купівлі) протесту.

І зараз говорити про сучасну демократію як інструмент капіталізму можна тільки розуміючи капіталізм не як соціальний лад, де капіталісти володіють засобами виробництва, експлуатуючи інші класи з метою отримання прибутку, а в значенні, якого надавав йому Е. де Ясаї, який сприймав сучасну державу не як інструмент перерозподілу в суспільстві, а як його суб'єкта, що породжує “державний капіталізм”:

Замість того, щоб пограбувати Петра і заплатити Павлу, платять обом і обох же грабують з дедалі більшої кількості приводів <...>, держава завершує метаморфозу зі спокусника – реформатора середини ХІХ століття у рутинного перерозподільника кінця ХХ ст., заручника ефектів, що накопичуються від його ненавмисного прагнення до згоди. Якщо її цілі такі, що можуть бути досягнуті шляхом скерування на них ресурсів підданих, то раціональною стратегією держави буде максимізація дискреційної влади над цими ресурсами <...>, вона буде прагнути до звільнення від обмежень, що накладаються електоральною конкуренцією і необхідністю забезпечити злагоду в суспільстві³⁴.

Це тягне за собою розширення дискреційних повноважень і, як наслідок, схильність до тоталітаризму. Держава по суті перетворюється у Великого Брата, який незалежно існує у суспільних відносинах і керує ними.

Звертаючись до прикладу Швейцарії, ми в жодному разі не ідеалізуємо референдум як найбільш справедливий механізм управління вільним суспільством, проте ми розуміємо, що демократичні вибори є інструментом, що викривляє зміст згоди на оподаткування ще більше. Можливо, сьогодні інструменти, що перетворюють волевиявлення громадян у конкретні рішення, відсутні як такі, а демократія, дійсно, є найгіршою з форм правління, якщо не брати до уваги всіх інших³⁵.

³⁴ Э де Ясаї, *Государство* (ИРИСЭН, Социум 2016) 29.

³⁵ Winston S. Churchill, *Churchill By Himself: The Definitive Collection Of Quotations* (ed Richard Langworth, 1st edition, PublicAffairs, October 28, 2008) 347.

Данило Гетманцев

Однак, незважаючи на гадану безвихідь, вихід є. Він полягає не в участі кожного громадянина в прийнятті рішень у частині фінансів, а в гарантованій на рівні Основного закону можливості громадянина оскаржити прийняття державою рішення в незалежному суді. Власне, це те, що вже гарантується Конституцією України, проте реалізовано половинчасто, і не повною мірою ефективно. Головним елементом цієї конструкції є незалежність суду від виконавчої та законодавчої влади, не просто гарантована на рівні закону, а реально існуюча. Суд за позовом будь-якої особи повинен розглядати правомірність рішень, дій та бездіяльності влади, не будучи пов'язаним із нею однією корпоративною етикою. По суті суд повинен стояти відокремлено поза системою органів державної влади. Натомість громадянин повинен мати право на позов у будь-яких фінансових питаннях, а не тільки в тих, які порушують його права.

Хоча вже сьогодні у платника податків є деякі, досить вагомі, юридичні механізми захисту своїх фінансових інтересів у вигляді ефективного використання державою сплачених ним податків. Відповідно до чинного законодавства платник податків має право на позов про захист своїх охоронюваних законом інтересів. Наявність у платника податків охоронюваного законом інтересу в справедливому, ефективному і результативному використанні зібраних, зокрема й ним, коштів нам здається безперечним. Категорія інтересу є досить розробленою в правовій науці. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004³⁶ поняття “охоронюваний законом інтерес” потрібно розуміти як прагнення до користування конкретним матеріальним та (або) нематеріальним благом, як обумовлений загальним змістом об'єктивний і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших способів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, громадським інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим основам.

Таким чином, інтерес – це домагання (не юридична можливість) особи на ті чи інші блага. Інтерес платника податків кореспондує обов'язку держави витратити бюджетні кошти за цільовим призначенням/ефективно/справедливо. Адже в разі порушення цього обов'язку негативні наслідки виникають передусім у платника податків. Так, неефективне використання бюджетних коштів із необхідністю призводить до непродук-

www.pravoua.com.ua

³⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04> (дата звернення: 28.11.2018).

тивного зростання бюджетних витрат, що, зі свого боку, тягне за собою збільшення податкового тягаря платника податків через необхідність покриття зростаючих державних витрат. Це тільки один із прикладів зв'язку інтересу платника податків та обов'язку держави. Адже очевидно, що неефективне використання публічних фондів завдає шкоди всім і кожному платнику податків. Шкодою, на думку Р. Дворкіна, є витрати бюджету на неприпустимі цілі самі по собі³⁷.

Отже, ми констатуємо вже існуюче у платника податків на підставі ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України³⁸ право на звернення до адміністративного суду з позовом на дію (бездіяльність) уповноважених органів держави в сфері публічних фінансів, засноване на охоронюваному законом інтересі платника податків на ефективно/легітимне/справедливе/цільове використання публічних коштів, так само як і право на оскарження податкових пільг. Хоча, звичайно, сьогодні це право існує тільки на папері.

Водночас очевидно, що, в разі оскарження ефективності/справедливості/легітимності рішень і дій держави у фінансовій сфері, платник податків звертається до суду за захистом не тільки свого охоронюваного законом інтересу, а й інтересів необмеженого кола осіб, таких же платників податків, як і він. Тому доцільніше було б, якби позови про оскарження дій (бездіяльності) уповноважених органів держави в сфері публічних фінансів були віднесені до позовів категорії *actiones populares*, відомих ще з римського права.

У науковій літературі для позначення позовів про захист невизначеного кола осіб використовують поняття представницькі (*representative actions*), масові, класові, групові позови, позови про захист інтересів невизначеного кола осіб тощо.

За словами Н. Кузнецової, є три варіанти вирішення питання про те, хто може звернутися до суду з масовим (груповим) позовом: окрема особа, чиє право або інтерес є складовою групового порушеного інтересу, може подати позов як особисто, так і через адвоката або представника, який не є адвокатом; громадська організація, яка має відповідні повноваження; уповноважений держорган³⁹. У нашому випадку статус позивачів доцільно визначити за двома першими суб'єктами.

У світі сформувалися дві основні моделі масового позову: модель участі (*opt-in*) передбачає визнання членами групи тільки осіб, які виявили бажання до неї приєднатися; модель неучасті (відмови) (*opt-out*)

³⁷ R Dvorkin, *Justice for Hedgehogs* (Belknap Press of Harvard University Press 2011) 506.

³⁸ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 28.11.2018).

³⁹ Н Кузнецова, 'Громадянське суспільство і захист порушених прав численних груп у порядку масового позову' (2015) 5 Право України 46.

Данило Гетманцев

передбачає можливість автоматичного включення в груповий позов всіх осіб, які підпадають під наданий позивачем опис групи, якщо тільки хтось у групі не відмовиться від позову⁴⁰.

Зазначимо, що в праві на позов є ще один украй важливий політико-правовий, світоглядний момент. При всьому різноманітті фінансових відносин відсутній суб'єкт, більш зацікавлений у здійсненні контролю над легітимністю використання публічних коштів, аніж платник податків. Будь-який контроль держави за особою в сфері фінансів, підходячи до суб'єктивних категорій легітимності/справедливості/ефективності (ми не говоримо зараз про законність), автоматично перетворюється на знаряддя політичної боротьби і гаситься, як тільки досягається мета цієї боротьби. Держава, якби послідовно ми не сповідували принцип поділу влади, єдина в досягненні своєї основної мети – забезпечення свого головного місця в форматі взаємовідносин “держави – суспільство – людина”. І там, де питання стоїть про зіткнення життєвоважливих фінансових інтересів, держава не зможе силами виконавчої влади відповісти собі ж на питання про те, наскільки воно ефективно негативне. Саме тому так важливо, щоб суд, який розглядає справу, був дійсно незалежним.

Висновки. На основі викладеного вище, не викликає сумнівів тісний взаємозв'язок системи організації публічних фінансів (зокрема й оподаткування) і ступеня свободи особистості в суспільстві, а отже, і рівня його демократичності. Очевидно, що через правильну організацію фінансових інструментів можна і потрібно впливати на демократизацію суспільства загалом.

Ми стверджуємо, що наявність зазначених у статті запобіжників є необхідною умовою існування, утвердження і розвитку демократії в сучасному світі, як в нашій країні, так і за кордоном. Забезпечення розумного балансу приватності особи та податкової прозорості, масовий (груповий) позов у фінансових питаннях, тільки два ефективних механізми утвердження демократії в сучасному суспільстві, які ми розглянули. На нашу думку, їх впровадження (серед інших) дасть змогу не тільки забезпечити розвиток демократичних інститутів, а й допоможе уберегти наше суспільство від чергових соціальних потрясінь, цих демонів демократії – революцій і бунтів, що тягнуть за собою трагедії для суспільства і країни.

www.pravoua.com.ua

⁴⁰ Я Романюк, ‘Масовий позов: загальна характеристика, зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні’ (2015) 3 Вісник Верховного Суду України 35-47.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements ST/7160/2018/INIT <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0822&from=EN>> accessed 28 November 2018 (in English).
2. Council Directive 77/799/EEC of 19 December 1977 concerning mutual assistance by the competent authorities of the Member States in the field of direct taxation and taxation of insurance premiums <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33029&from=EN>> accessed 28 November 2018 (in English).
3. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 – Tables of equivalences <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>> accessed 28 November 2018 (in English).
4. Foreign Account Tax Compliance Act (2010) 18 Public Law 111-147 <<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-111publ147/pdf/PLAW-111publ147.pdf#page=27>> accessed 28 November 2018 (in English).
5. Regulation (EU) 2016/679 of the European parliament and of the council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>> accessed 28 November 2018 (in English).
6. Hartija osnovnyh prav Evropejskogo Sojuza [Charter of Fundamental Rights of the European Union]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (accessed: 28.11.2018) (in Russian).
7. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Justice of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukrainian] vid 6 lystopada 2005 r. № 2747-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (accessed: 28.11.2018) (in Ukrainian).
8. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] vid 4 lystopada 1950 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 05.02.2018) (in Ukrainian).
9. Pro dostup do publichnoi informatsii [On Access to Public Information]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 13 sichnia 2011 r. № 2939-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (accessed: 28.11.2018) (in Ukrainian).

Cases

10. Case of Funke v. France (Application no. 10828/84) The European Court of Human Rights. 1993 <<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57809>> accessed 28 November 2018 (in English).
11. Case of Othymia Investments B.V v the Netherlands (Application no. 75292/10) The European Court of Human Rights. 2015 <<https://www.ibfd.org/sites/ibfd.org/files/content/pdf/Court-Justice-Case-Law-EU-Charter-Taxation.pdf>> accessed 28 November 2018 (in English).

12. Case of Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland (Application no. 931/13) The European Court of Human Rights. 2017 <<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-175121>> accessed 28 November 2018 (in English).
13. Commission of the European Communities v Lisrestal. Judgment of the Court (Grand Chamber). 1996 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0032>> accessed 28 November 2018 (in English).
14. Jiří Sabou v Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu. Judgment of the Court (Grand Chamber). 2013 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-276/12&language=EN>> accessed 28 November 2018 (in English).
15. Smaranda Bara and Others v Casa Națională de Asigurări de Sănătate and Others. Judgment of the Court. 2015 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-201/14>> accessed 28 November 2018 (in English).
16. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tлумачennia okremykh polozhen chastyny pershoi statti 4 Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro okhoroniuvanyi zakonom interes) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the Case Following the Constitutional Request of 50 People's Deputies of Ukraine for the Official Interpretation of Certain Provisions of Part One, Article 4 of the Civil Procedure Code of Ukraine (Case of Legally Protected Interest)] vid 1 hrudnia 2004 r. № 18-rp/2004. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04> (accessed: 28.11.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

17. Charles A, *Fight. Flight. Fraud. The Story of Taxation* (Euro-Dutch Publishers, Curacao 1982) (in English).
18. Dvorkin R, *Justice for Hedgehogs* (Belknap Press of Harvard University Press 2011) (in English).
19. Przeworski A, *Democracy and Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America* (Cambridge University Press 1992) (in English).
20. Jasai Je de, *Gosudarstvo [The State]* (IRISJeN, Socium 2016) (in Russian).
21. Magun A, *Demokratijaili Demon i gegemon [Democracy or Daemon and Hegemon]* (Izdatel'stvo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge 2016) (in Russian).
22. Gadzhiev G, *Ontologija prava (kriticheskoe issledovanie juridicheskogo koncepta dejstvitel'nosti) [Ontology of Law (Critical Study of the Legal Concept of Reality)]* (NORMA 2013) (in Russian).

Edited and translated books

23. Winston S Churchill, *Churchill By Himself: The Definitive Collection Of Quotations* (ed Richard Langworth, 1st edition, Public Affairs, October 28, 2008) (in English).
24. Swedberg R (ed), *The Economics and Sociology of Capitalism* (Princeton University Press 1991) (in English).
25. Bruno L, *Svoboda i zakon [Freedom and Law]* (IRISJeN 2008) (in Russian).

Journal articles

26. Frey B and Eichenberger R, 'To Harmonize or to Compete? That's not the Question' (1996) 60 Journal of Public Economics 339 (in English).
27. Goldscheid R and Lazarsfeld R, 'Staatssozialismus oder Staatskapitalismus? Ein finanzsoziologischer Beitrag zur Lösung des Staatsschulden-Problems' [1917/1918] 11(2) Archiv für Rechts und Wirtschaftsphilosophie 255-9 (in German).

28. Murray A, 'Immunity, Nobility, and the Edict of Paris' [1994] 69(1) *Speculum* 18-39 (in English).
29. Kuzniezova N, 'Gromadianske suspilstwo i zachyst porushenykh prav chyslennykh grup u poriadku masowogo pozovu' ['Civil Society and Protection of Infringed Rights of Numerous Groups in a Mass Action'] (2015) 5 *Pravo Ukrainy* (in Ukrainian).
30. Romaniuk Ya, 'Masovyi pozov: zahalna kharakterystyka, zarubizhnyi dosvid i perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini' ['Mass Action: General Description, International Experience and Prospects for Implementation in Ukraine'] (2015) 3 *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy* 35-47 (in Ukrainian).
31. Solov'ev V, 'Zamechanija na stat'ju prof. T. F. Shershenevicha' ['Remarks on the Article by Prof. T. F. Shershenevich'] (1897) 38 *Voprosy filosofii i psihologii* 483 (in Russian).

Danylo Hetmantsev

INTERRELATION OF PUBLIC FINANCE
AND THE DEMOCRATIC SET-UP OF SOCIETY
BY THE EXAMPLE OF THE RIGHT TO INFORMATION
AND THE RIGHT TO CLASS ACTION LAWSUIT

ABSTRACT. The article focuses on such a topical issue as a correlation between the form of society's political set-up and public finance. The author makes an analysis of democracy which, under the guise of public interest, is increasingly interfering with private life of an individual, thereby limiting his/her freedom, although freedom is what democracy is primarily intended to ensure. In other words, democracy under the veil of good intentions is gradually turning into its antipode.

The purpose of the article is to clarify the interrelation between the democratic form of society and public finance in the context of the results obtained, to analyze the taxpayers' right to information, and to develop the proposals for improvement of the legislation covering the taxpayers' right to information, and also to provide rationale and study the taxpayers' right to class action lawsuit.

The author suggests that the human right enshrined in Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms be understood not only and not so much as ensuring the non-disclosure of information about a person, being as such undoubtedly harmful to the person, but rather as ensuring the person's freedom to live freely without a hint of the possibility that information about him/her may become known to third parties (including the State). The author highlights the opinion of the European Court of Human Rights and the European Court of Justice and reviews the EU legislation on this issue, and in this context analyzes the positions of national courts with regard to information about taxpayers contained in the databases of regulatory authorities. The author brings up the issue of the "golden mean" between the public interest and the taxpayer's private interest in the public finance sector. Therefore, the generally known principle "No taxation without consent", withstanding the centuries, has acquired a new meaning, however, with the priority being shifted not in favor of private interest (the range of subjects whose consent is necessary for taxation has not been expanded but decreased, vice versa). That is, a taxpayer's consent to taxation is presumed, and even if the latter

ПРАВО УКРАЇНИ • 2018 • № 11 • 32-52

Данило Гетманцев

“objects”, the obligation to pay the tax which is introduced according to the statutory procedure arises under any circumstances.

The article emphasizes that such a situation does not mean “robbery” on the part of the State, since the State has an obligation to spend budget funds for the intended purpose/ effectively/fairly. The efficient use of budget funds by the State is a legally protected interest of every taxpayer which may be defended in court by filing an individual claim as well as a class action lawsuit. The author analyzes the possibility of filing a class action lawsuit in the context of the current Ukrainian legislation and, based on the analysis of international experience, suggests the ways to improve the legislation in this area.

KEYWORDS: public finance; democracy; form of political set-up; right to information; public interest; private interest; interest protected by law; class action lawsuit; efficient use of budget funds.